

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS

МОДАТА И СУБЕКТЪТ НА МОДЕРНОСТТА

Таня Тодорова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме: *Монографията на Надежда Стоянова „Украси и гримаси“ изследва сложното отношение между модерност и мода през призмата на човека, населяващ 20-те и 30-те години на ХХ век. Проследявайки различни тенденции в редица области – от модите в бита, през модите в светското пространство, до модите в културата, авторката разгръща концепцията си за ефимерността като доминиращ начин за възприемане на света и преживяване на реалността от „героите на деня“ през периода.*

Ключови думи: *ефимерност; травматично преживяване; изкривено възприятие; 20-те и 30-те години на ХХ век*

В първата си книга, „Възходът на слънчогледите. Българската литература от 20-те и 30-те години на ХХ век: опити с времето“ (2015), д-р Надежда Стоянова разглежда въплътеното в българските художествени произведения кризисно преживяване на настоящето през 20-те и 30-те години на ХХ век. С втората си книга, излязлото през 2022 г. изследване „Украси и гримаси“, преподавателката по българска литература в Софийския университет разширява периметъра на контекста, в който полага тази тема, обвързвайки проблематичното конструиране на субекта с модното в неговите европейски и самобитни измерения.

Модният Аз е модерен, защото населява настоящето, без да съхранява спомена за миналото и без да успява да се докосне до бъдещето. Тази неустойчивост е причината, поради която през 20-те и 30-те модата изглежда като привлекателен способ за преодоляване на травмата, нанесена от войните. Представата на Аза за самия себе си обаче, както показва изследването, нерядко остава проблематизирана. Зад „украсите“ прозират „гримасите“, породани от невъзможното процъфтяване на индивидуалното в унифициращата епоха на модерността.

Книгата представлява критическо осмисляне в две части на тенденциите, характеризиращи 20-те и 30-те години, такива, каквито са ни

известни от периодиката, произведенията на „високия“ модернизъм, популярната и теоретичната литература от периода. Монографията започва с встъпление, което очертава контекста на проблематиката и извежда тезата, че в следвоенните години субектът открива в модата потенциал за „реконструиране и усъвършенстване на себе си“. Важно е авторовото уточнение обаче, че мода и модерност няма да бъдат мислени като равностойни категории, а „модерното ще се осмисля като хоризонт на модния човек“ (Stoyanova, 2022: 13), тъй като в някои свои проявления модата се свежда до лишена от рефлексивност подражателност. Читателят е запознат със структурата на текста, в който концепцията за отношението между мода и модерност се изгражда постъпателно, като изследователката преминава от теоретичните и критическите рамки на явленията към техните литературни и културни рефлексии. Н. Стоянова излага във встъплението и цялостния си проект – да разгледа широк набор от текстове, в които модата се разкрива „като успешен или неуспешен опит на българското с модерното“ (Stoyanova, 2022: 15), с тематичен фокус – феномена на ефимерното. Трудът завършва с приложение, съдържащо изображения и текстове, които за първи път получават изследователско внимание. Може да се твърди, че авторката има принос не само за разширяването на литературнотеоретичните и литературноисторическите перспективи, но и за обогатяването на първичните източници, с които работи литературната наука.

Първата част започва с концептуалната основа на труда, положена върху тълкуванията на редица мислители на модата (и модерността), сред които особено важно значение има Бодлер със статията си „Художник на съвременния живот“, тъй като именно този текст представя *преходността като есенция на модата*. Следващите глави са посветени на практическото изследване на ефимерността, съдържаща се в модното на българска почва. Обширното проучване на модни журналы и ежедневници разкрива тенденции като египтоманията, модата *à la garçonnette*, карнавалните костюми, които може да бъдат интерпретирани като реакция на войните.

Втората част е посветена на топосите и героите, отправящи към модното. Париж е хетеротопията, налагаща „модерността като мода“ (Stoyanova, 2022: 147). Опитът с ефимерното е открит в художествено-документалната книга на Петър Осоговец за гробищните паркове в столицата на модата. Подобно на кабарето и карнавала, обект на същата част, Париж извежда наяве *марионетъчното* у човека, за което свидетелстват текстове на К. Константинов, Н. Райнов, Св. Минков, Вл. Полянов, Г. Райчев.

Хетеротопиите на модерността са населявани от *денди*, *танцуващия човек* и *скупаещия човек* в произведенията Ч. Мутафов, А. Протич, Д. Шишманов, Гео Милев, Ф. Попова-Мутафова и др. Тези образи са характеризирани като *герои* (по Бодлер) заради лишения си от патетика бунт срещу стесняването на „хоризонта на идното“ в делника. Като *пародийни образи на „съвременния“ героизъм* (Stoyanova, 2022: 267) са осмислени персонажите на хумористичната литература – мижитурките,

тарикатите и клюкарките. Последните глави се занимават с пародирането на модернизма в списание „Българан“ и с погледа към модерността, изведен в стереотипизиращата масова култура, „представявана“ от „народните“ песнопойки и градските шлагери.

В „Украси и гримаси“ Н. Стоянова изследва почти неуловимото ефимерно естество на модата, кореспондиращо на динамичността, дошла с настъпването на модерността. През редица популярни и „високи“ произведения, публикации от периодичния печат и теоретични текстове авторката интерпретира проблема за съграждането на Аза след неговото фрагментиране. Както обаче показва трудът, модата може не само да изведе субекта до жадуваната битийна многоизмерност, но и да стереотипизира него и нагласите му.

ЛИТЕРАТУРА

Стоянова, Н. (2022). *Украси и Гримаси. Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век*. София: Парадигма, 378 с. ISBN 978-954-326-480-3.

REFERENCES

Stoyanova, N. (2022). *Ukrasi i Grimasi. Moda i modernost v balgarskata literatura ot 20-te i 30-te godini na XX vek*. Sofia: Paradigma, 378 s. ISBN 978-954-326-480-3.

FASHION AND THE MODERN SUBJECT

Abstract: *Nadezhda Stoyanova's monograph "Embellishments and Grimaces" looks into the sophisticated relationship between modernity and fashion in terms of people living during the the 1920s and 1930s of 20th century. Exploring a wide range of trends in a number of fields, including fashion trends, trends in social activities and cultural trends, the author presents the concept of ephemerality as the main perceptual mechanism of the "heroes of modern life".*

Key words: *ephemerality; traumatic experience; distorted perception; the 1920s and 1930s of 20th century*

Tanya Todorova, PhD Student

Department of Bulgarian Language
Konstantin Preslavsky University of Shumen

115, Universitetska str.

9700 Shumen, Bulgaria

ORCID: 0009-0000-3478-2299

E-mail: 2319050058@shu.bg